

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

**Навчально-науковий інститут бізнесу і менеджменту
Кафедра економіки та маркетингу**

ХОМЕНКО АНАСТАСІЯ ЮРІЇВНА

УДК 637.1.003.13

**Реферат
дипломної магістерської роботи**

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА
РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОКА**

051 «Економіка»
(Освітня програма «Економіка підприємства»)

Харків – 2019

Дипломна магістерська робота є рукописом.
Робота виконана в Харківському національному технічному
університеті сільського господарства імені Петра Василенка
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат економічних наук,
доцент **Ткаченко Світлана**
Євгеніївна, Харківський
національний технічний
університет сільського
господарства імені Петра
Василенка.

Рецензент: канд.екон.наук, доцент кафедри
маркетингу, підприємництва і
організації виробництва
Пономарьова Марина
Сергіївна, Харківського
національного аграрного
університету ім. В.В.Докучаєва

Захист відбудеться 16 грудня 2019 р. на засіданні атестаційної комісії у ХНТУСГ
за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Найважливіше завдання сільського господарства полягає в забезпеченні населення продовольством. Молочна галузь є однією з найважливіших галузей тваринництва, оскільки вона забезпечує населення цінними продуктами харчування.

Підвищення економічної ефективності виробництва молока пов'язано з вирішенням протиріч між сільськогосподарськими та молокопереробними підприємствами, а також іншими суб'єктами молочно-продуктового підкомплексу, в процесі досягнення ними економічних інтересів в діяльності щодо забезпечення населення молочними продуктами відповідно до медичних норм. При збільшенні цін на готову молочну продукцію сільськогосподарські товаровиробники отримують менший обсяг прибутку в порівнянні з переробними підприємствами та учасниками торгівлі. В результаті зростають протиріччя інтересів в отриманні додаткової вартості між учасниками взаємопов'язаного виробничого процесу, які виражаються в розвитку олігополій переробної промисловості, які забезпечують себе вигідними економічними умовами в порівнянні з сільськогосподарськими підприємствами.

Для зростання виробництва і ефективності молочного підкомплексу необхідно вирішувати суперечності економічних відносин у виробничій та переробній діяльності за допомогою створення цехів власної переробки і диференційованого підходу до переробки молока для виготовлення молочної продукції, що забезпечить сільськогосподарських виробників великим розміром чистого прибутку. Якість молока, а саме, рівень жирності, який залежить від породи великої рогатої худоби і кормової бази, впливає на вихід продукції, відповідно, на ефективність виробництва і переробки молочної продукції, а також на фінансові показники діяльності підприємств. Створення інтегрованих об'єднань, які здійснюють спільні процеси від виробництва до торгівлі готовою продукцією, також буде сприяти вирішенню вказаних протиріч.

Необхідність вирішення даної проблеми загострюється в умовах споживання молока нижче рівня рекомендованих медичних норм.

Проблеми розвитку молочного скотарства постійно знаходяться в полі зору науковців, що знаходить віддзеркалення в чисельних публікаціях, присвячених даній тематиці, зокрема в працях таких дослідників як: В. Ладика, О. Маслак, П. Т. Саблук, О. І. Гуторов, Д. К. Семенда, Ю.П. Воскобійник, Н. І. Шиян, Кучер Л.Ю. та ін. Проте недостатньо дослідженою залишається динаміка й стан розвитку молочного скотарства з урахуванням сучасних тенденцій.

Незважаючи на велику кількість наукових праць недостатньо дослідженими залишаються питання, пов'язані з ростом ефективності

виробництва молока в сучасних умовах на основі вирішення протиріч між сільськогосподарськими, переробними і торговими підприємствами. Також додаткового опрацювання потребують питання підвищення ефективності виробництва молока за рахунок поліпшення якості сировини, створення в сільськогосподарських підприємствах власної переробки продукції.

Метою розробка теоретичних положень і практично значимих рекомендацій по підвищенню ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах.

Завдання дипломної роботи: 1) дослідити основні принципи, умови, фактори ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах; 2) дати оцінку сучасному стану та перспективам розвитку молочного скотарства в Україні та Чернігівській області; 3) дослідити зміст поняття «ефективність» та уточнити теоретичні основи підвищення ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах; 4) визначити економічну ефективність виробництва та реалізації молока на підприємстві; 5) визначити напрямки підвищення ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах; 6) розробити прогноз ефективності виробництва та реалізації молока на підприємстві до 2030 р.

Об'єктом дослідження є процес виробництва та реалізації молока в приватному сільськогосподарському підприємстві «Злагода» Корюківського району Чернігівської області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних питань ефективного виробництва та реалізації молока та принципи, умови, фактори, що сприяють підвищенню ефективності виробництва та реалізації молока.

Основними джерелами інформації є офіційні дані Державної служби статистики України, законодавчі та нормативні акти України, інформаційні ресурси мережі Інтернет, річні звіти підприємства за 2016 – 2018 роки, зокрема: Ф.1. «Баланс»; Ф.2 «Звіт про фінансові результати»; Ф.3 «Звіт про власний капітал»; Ф.4 «Звіт про рух грошових коштів»; Ф.5 «Примітки до річної фінансової звітності»; Ф.50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств»; Ф.21-заг (рік) «Звіт про реалізацію продукції сільського господарства»; Ф. 24. «Звіт про виробництво продукції тваринництва, кількість сільськогосподарських тварин і забезпеченість їх кормами»; Ф.4-сг (річна) «Звіт про посівні площі сільськогосподарських культур»; Ф.1-ПВ (квартальна) «Звіт з праці», статут підприємства, публікації економічного напрямку.

Для дослідження економічної ефективності виробництва і реалізації молока використовувались наступні методи: економіко-математичний (аналіз положень економічної теорії та різноманітних публікацій), порівняльний (зіставлення даних

звітнього року з попередніми); абстрактно-логічний (формування теоретичних узагальнень та висновків); статистико-економічний метод (дослідження головних чинники, що зумовили ситуацію в молочному скотарстві на рівні господарства).

Новизна одержаних результатів дипломної магістерської роботи полягає в поглибленні теоретичних засад та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо підвищення економічної ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах. Основні положення магістерської дипломної роботи, що визначають її наукову та виносяться на захист, такі:

удосконалено:

– зміст поняття ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах з позиції вирішення протиріч між суб'єктами молоко продуктового підкомплексу внаслідок вирішення розбіжностей економічних інтересів в процесі виробничо-економічної діяльності.

Ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах в умовах ринку являє собою складну економічну категорію, обумовлену системою взаємопов'язаних та взаємозалежних технологічних, організаційних, соціально-економічних чинників, спрямованих на розв'язання суперечностей між суб'єктами молокопродуктового підкомплексу в процесі досягнення ними економічних інтересів в діяльності щодо забезпечення населення молоком і молочними продуктами відповідно до норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії.

дістали подальшого розвитку:

– комплексні заходи щодо підвищення ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах, зокрема, внесення до регіональної програми пропозиції, щодо підвищення ефективності виробництва та реалізації сирого-молока та забезпечення якісною сировиною молокопереробні підприємства шляхом розширення молочного стада корів в сільськогосподарських підприємствах – введення в основне стадо молочних корів з визначеною (оціненою) продуктивністю, які закупаються в господарствах населення. Це дозволяє вирішити відразу кілька проблем, збільшення обсягів виробництва молока з одночасним забезпеченням виробничих потужностей молокопереробних підприємств якісною сировиною (зменшення логістичних витрат переробних підприємств з організації закупівлі молока в господарствах населення). Визначено етапи реалізації заходів щодо підвищення ефективності виробництва та реалізації молока. Проведена апробація запропонованих заходів на прикладі досліджуваного підприємства.

– обґрунтування прогнозу підвищення ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах. На відміну від існуючих

розробок, прогноз заснований на аналізі трьох варіантів розвитку виробництва молока: стабільному, оптимістичному та реальному. Обґрунтовано прогноз ефективності виробництва молока на підприємстві до 2030 р

Зростання виробництва молока за період з 2019 по 2030 рр. складе 45 %, поголів'я корів молочного напрямку буде коливатися +/- 6-10%. Планується закуповувати телят та дійних корів у населення на основі взаємовигідних розрахунків. Молодь не бажає утримувати корів, а люди старшого віку вже не в силах утримувати та здають корів на м'ясопереробні комбінати за безцінь. При купівлі корови, між покупцем (сільськогосподарським підприємством) та продавцем закладається договір про взаємодопомогу. Відкривається спеціальний рахунок, який дає можливість витратити кошти на те, щоб отримати молоко, картоплю, пшеницю, зорати город, посадити картоплю чи зібрати врожай. Удій на одну корову в рік планується збільшити на 44,1%. Частка молока екстра та вищого гатунку зросте до 92%. Частка молока жирністю 4% - з 62,0 до 93,8%.

Апробація результатів дослідження. Результати магістерської роботи апробовано на міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах інтеграційних процесів (м. Харків, 3-4 жовтня 2019 року. *Сертифікат учасника.*); «Соціально-економічні наслідки участі постсоціалістичних країн у процесах європейської інтеграції» (м. Черкаси, 2-4 жовтня 2019 року); «Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді» (м. Харків, 15 березня 2019 року).

Публікації. Результати магістерського дослідження опубліковані у 5 наукових працях загальним обсягом 12 фіз. друк. арк., з них у матеріалах конференцій – 3 (1- у співавторстві з науковим керівником).

1. Хоменко А.Ю. Економічна сутність категорії «ефективність». *Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді* : матеріали XII Міжнародної наукової конф. здобувачів вищої освіти (м. Харків, 15 березня 2019 року). – Х.: ХНАДУ, 2019. – С.43-45.

2. Хоменко А.Ю. Стан молочного скотарства в Україні / А.Ю. Хоменко // Вісник студентського наукового товариства навчально-наукового інституту бізнесу і менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства: зб. наук. праць. – Харків: ХНТУСГ, 2019. – вип.1. – С.

3. Ткаченко С.Є., Хоменко А.Ю. Формування концепції управління ланцюгами постачання. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, (м. Харків, 6 грудня 2019 року): Х.: ХНАДУ, 2019. С. 60–62.

4. Хоменко А.Ю. Рівень самозабезпечення молоком та ємність внутрішнього ринку молока в Україні. Вісник студентського наукового товариства

навчально-наукового інституту бізнесу і менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства: зб. наук. праць. – Харків: ХНТУСГ, 2019. – Вип.2. – С.157-160.

5. Хоменко А.Ю. Глобалізація і постсоціалістична трансформація Польщі – «українська стратегія». *Соціально-економічні наслідки участі постсоціалістичних країн у процесах європейської інтеграції*: матеріали III Міжнародної наукової конференції, (м. Черкаси, 2-4 жовтня 2019 року), Том.1. – Черкаси: Вид.:ФОП Гордієнко Є.І., 2019. – С. 101-105.

6. Хоменко А.Ю., Сєнухова М.С. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства та ефективність їх використання. *Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах інтеграційних процесів*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 90-річчю економічної освіти в ХНАУ ім. В.В. Докучаєва (3-4 жовтня 2019 р.). Ч.1. – Харків: ХНАУ, 2019. С.11-13.

Структура та обсяг дипломної магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 85 стор. машинописного тексту. Робота містить 28 таблиць, з яких 4 повністю займають площу сторінки; додатки, список використаних джерел включає найменування та розміщується на 80 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні основи ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах» розглянуто і доповнено зміст поняття ефективність молока в сільськогосподарських підприємствах; виявлено суперечності між суб'єктами молокопродуктового підкомплексу; досліджено сучасний стан молочного скотарства України та Чернігівської області; встановлено роль сільськогосподарських підприємств молочного напрямку в забезпеченні населення продовольством; визначені умови підвищення ефективності виробництва і реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах регіону.

У другому розділі «Аналіз ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарському підприємстві» проведено організаційно-економічну характеристика підприємства; проаналізовано ефективність використання земельних, трудових, матеріальних та фінансових ресурсів виробництва; здійснено оцінку ефективності виробництва та реалізації молока на підприємстві.

У третьому розділі «Напрями підвищення ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах» визначено вплив молокопереробних підприємств та сфери торгівлі на ефективність виробництва та

реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах; запропоновано заходи щодо підвищення ефективності виробництва та реалізації молока; обґрунтовано прогноз підвищення ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах. На відміну від існуючих розробок, прогноз заснований на аналізі трьох варіантів розвитку виробництва молока: стабільному, оптимістичному та реальному.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У дипломній магістерській роботі теоретично узагальнено та запропоновано нове вирішення актуального наукового і практичного завдання – обґрунтування теоретичних та розробка практичних підходів щодо ефективного виробництва та реалізації молока на сільськогосподарському підприємстві.

1. Встановлено, що забезпечення населення молочною продукцією відповідно до рекомендованих медичних норм споживання передбачає зростання ефективності виробництва перш за все в молокопродуктовому підкомплексі, зокрема, в молочному скотарстві. Підвищення ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах та інших суб'єктах підкомплексу пов'язане з вирішенням протиріччя організаційно-економічного характеру. Ці протиріччя зумовлені наявністю в організаціях єдиної мети – отримання прибутку, досягнення якої можливе тільки за рахунок утисканню економічних інтересів партнерів.

2. Доповнено зміст поняття ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах, що відображає системний характер зв'язків в молокопродуктовому підкомплексі. На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури, встановлено, що ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах в умовах ринку являє собою складну економічну категорію, обумовлену системою взаємозалежних і взаємозалежних технологічних, організаційних, соціально-економічних чинників, спрямованих на розв'язання суперечностей між суб'єктами молокопродуктового підкомплексу в процесі досягнення ними економічних інтересів з метою забезпечення населення молоком і молочними продуктами відповідно до фізіологічних потреб.

3. На основі проведеного аналізу, встановлено, що за досліджуємий період (1990-2018 роки) в Україні поголів'я корів зменшилось в 4 рази і становило в 2018 році 1926,3 тис. гол. У сільгосппідприємствах поголів'я корів скоротилось аж на 85,2 % порівняно з поголів'ям корів в 1990 році. При цьому майже 76% поголів'я корів утримується господарствами населення, хоча і поголів'я корів в підсобних господарствах за останні роки значно скоротилось і станом на 2018 рік становить 1458,4 тис. гол, або майже 67% аналогічного показника 1990 року. Як наслідок, обсяги виробництва молока також зменшились більше ніж в 2 рази і в 2018 році становили 10098,8 тис. т. І лише за рахунок зростання продуктивності корів більш ніж в 2 рази було дещо призупинено темпи падіння обсягів виробництва молока в Україні. Продуктивність корів в сільськогосподарських підприємствах за даними Державної служби статистики України дещо вища ніж в господарствах населення, які виробляють 72,7 % молока.

4. Проведено оцінку групування сільськогосподарських підприємств в Україні за середнім річним удоєм молока від однієї корови, що була в наявності на початок 2018 року показали, що 17,4 % підприємств в Україні тримають корів із продуктивністю до 2000 кг на рік, з них близько третини господарств, з надоями менше 1000 кг. При цьому утримання в дійному стаді корів із продуктивністю 1000–1600 кг, є рівнозначним тій же яловості, що не створює нормальних умов для розвитку високоприбуткового скотарства. У той же час позитивним слід вважати, що з кожним роком збільшується частка підприємств з продуктивністю корів більше 6000 кг і на початок 2018 року вона становила 19%. Нажаль, найбільшу питому вагу, майже 39 % становлять сільгоспідприємства з річним надоем молока від 2 до 4 т, що не забезпечує в умовах ринку прибутковість молочного скотарства. Варто зауважити, що групування сільськогосподарських підприємств за середнім річним удоєм молока від однієї корови, що була на початок 2017 року, свідчать про те, що за 5 років ситуація дійсно змінилась не на користь розвитку молочного скотарства. Так за період 2017-2018 рр. кількість підприємств, які виробляли коров'яче молоко зменшилось на 878 господарств (майже на 26%). Втім, виробництво молока за цей же період зменшилось всього на 4,2%. Це відбулось в основному за рахунок зростання продуктивності корів на 11,3%. Також в 2017 році майже 27 % становили підприємства з надоями менше 2т, найбільшу питому вагу (45%) займали підприємства з надоями від 2 т до 4 т. І всього 7,2 % займали підприємства з середнім річним удоєм більше 6т молока.

5. Проаналізовано економічну ефективність виробництва та реалізації молока на сільськогосподарському підприємстві та встановлено за досліджуємий період, виробництво молока є ефективним, рівень рентабельності за 2018 рік становить 33,1%. Прибуток було досягнуто перш за все через зростання ціни на 30% порівняно з 2016 роком. При цьому повна собівартість зросла в 2018 році порівняно з 2016 роком всього на 16,5%., однак майже в два рази зросла порівняно з 2017 роком. Варто зауважити, що в 2018 році продуктивність корів зменшилась, порівняно з попередніми роками, надої на корову становили 47,16ц, порівняно з 54 ц в 2016 році. Найвищий рівень рентабельності молока спостерігається в 2017 році (181%), через значне зростання ціни реалізації молока до рівня 637,6 грн/ц і значне зменшення собівартості виробництва одиниці продукції до рівня 227,1 грн/ц. Потрібно відмітити тенденцію до коливання поголів'я корів в 2018 році порівняно з попереднім роком (на 10 гол.) – 350 гол, що є загальною позитивною тенденцією. Рівень товарності в 2018 році становив майже 100 %, що на 9 в.п. вище за рівень товарності 2016 року.

6. Виявлено суперечності між суб'єктами молокопродуктового підкомплексу, а саме: зниження цін на сировину-молоко, збільшення термінів оплати за поставлену сировину – пред'являються з боку переробних підприємств до виробників сировини, зниження оптової ціни на закупівлю готової продукції, збільшення вимог до строків зберігання і до асортименту, підвищення плати за доступ до торгової «точки», збільшення термінів оплати за продукцію, що поставляється на реалізацію – аргументування торгівлі до переробних підприємств.

7. Обґрунтовано прогноз підвищення ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах. На відміну від існуючих розробок, прогноз заснований на аналізі трьох варіантів розвитку виробництва молока: стабільному, оптимістичному та реальному. Обґрунтовано прогноз ефективності виробництва молока на підприємстві до 2030 р. Зростання виробництва молока за період з 2019 по 2030 рр. складе 45 %, поголів'я корів молочного напрямку буде коливатися +/- 6-10%. Планується закуповувати телят та дійних корів у населення на основі взаємовигідних розрахунків. Молодь не бажає утримувати корів, а люди старшого віку вже не в силах утримувати та здають корів на м'ясопереробні комбінати за безцінь. При купівлі корови, між покупцем (сільськогосподарським підприємством) та продавцем заключається договір про взаємодопомогу. Відкривається спеціальний рахунок, який дає можливість витратити кошти на те, щоб отримати молоко, картоплю, пшеницю, зорати город, посадити картоплю чи зібрати врожай. Удій на одну корову в рік планується збільшити на 44,1%. Частка молока екстра та вищого гатунку зросте до 92%. Частка молока жирністю 4% - з 62,0 до 93,8%.

Анотація

Хоменко Анастасія Юрївна. Економічна ефективність виробництва та реалізації молока. Дипломна магістерська робота. Спеціальність 051 – «Економіка». Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

В дипломній магістерській роботі поглиблено теоретичні та практичні аспекти, а також надано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності виробництва та реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах. Окреслено особливості ефективності та прибутковості галузі молочного скотарства в умовах ринку. Проаналізовано стан молочного скотарства в Україні та Чернігівській області та визначено перспективи його розвитку. Надано організаційно-економічну характеристику досліджуваного підприємства. Проведено оцінку економічної ефективності використання земельних, трудових, матеріальних та фінансових ресурсів виробництва. Визначено напрями підвищення ефективності виробництва та реалізації молока.

Ключові слова: молочне скотарство, молокопродуктовий комплекс, ефективність, ефект, прибутковість, молоко, продуктивність, прибуток, рентабельність.

Аннотация

Хоменко Анастасия Юриевна. Экономическая эффективность производства и реализации молока.

Дипломная магистерская работа. Специальность 051 – «Экономика». Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенко.

В дипломной магистерской работе углублены теоретические и практические аспекты, а также даны практические рекомендации по повышению эффективности производства и реализации молока в сельскохозяйственных предприятиях. Определены особенности эффективности и прибыльности отрасли молочного скотоводства в условиях рынка. Проанализировано состояние

молочного скотоводства в Украине и Черниговской области и определены перспективы его развития. Оказана организационно-экономическую характеристики исследуемого предприятия. Проведена оценка экономической эффективности использования земельных, трудовых, материальных и финансовых ресурсов производства. Определены направления повышения эффективности производства и реализации молока.

Ключевые слова: молочное скотоводство, молокопродуктовый комплекс, эффективность, эффект, доходность, молоко, производительность, прибыль, рентабельность.

Annotation

Khomenko Anastasiia Yuriivna. The economic efficiency of the production and saling of the milk. Master`s thesis. Speciality 051 – Economics. Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture. In the master's thesis in-depth theoretical and practical aspects, as well as practical recommendations are given to improve the efficiency of production and sale of milk in agricultural enterprises. The features of the efficiency and profitability of the dairy industry in the market are determined. The state of dairy cattle breeding in Ukraine and the Chernihiv region is analyzed and the prospects for its development are determined. The organizational and economic characteristics of the enterprise under study are provided. The economic efficiency of the use of land, labor, material and financial resources of production was evaluated. The directions of increasing the efficiency of production and sale of milk are determined.

Key words: dairy cattle breeding, dairy products complex, efficiency, effect, profitability, milk, productivity, profit, profitabilit.